

Changes in Child's Play over Two Generations

E.Nihal (Ahioglu) Lindberg¹

¹ Kastamonu University, Education Faculty, Department of Educational Sciences Kastamonu / Turkey.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 31.10.2011

Received in revised form

07.12.2011

Accepted 14.12.2011

Available online

10.08.2012

ABSTRACT

Play culture as being a part of child culture includes numerous variables such as activities in games; partners, time, materials, place for games, rules and roles inside games. In this study, it was aimed to define changes in play culture and children play in terms of their historical and cultural basis. For this goal, it was studied with 30 grandparents and 30 children participants who were from low and middle class living in the province of the center of Kastamonu, Araç, Seydiler and Devrakani. In-dept interviews based on qualitative research methods was used to gather data. The interviews were carried out by a semi-structured interview form including six questions. This form has three parts. In the first part related with play culture, they were asked the participants which games they played, from where, whom and how they learn the games, where and when they play, changes in their games depending on the time and secondly, were asked their toys. In the third part, parent participation and intervention for child's game were questioned. The results showed that economical conditions of the present time and parents' values about child's right for play effect children' play and toy culture and also this effect is formed by limitations of plays and toys in a given time and society.

© 2012 IOJES. All rights reserved

Keywords:

Child culture, child's play, child's toys, play in two generation

Extended Summary

Purpose

As Göncü stated, how often children play, their playmates, play grounds and toy culture are affected by cultural values and beliefs. In this study, it was aimed to define the changes of the structure and definitions of children' plays over time based on Leont'ev's opinions related with effects of economical structure, social values and beliefs on play culture in general.

Method

Thirty children and their grandparents participated to the study. The average age of the children was 10,2, grandparents' were 56,7 years old. All participants were born and grown up in Kastamonu. In-dept interviews were used to gather data. The interviews were carried out by a semi-structured interview forms with two parts including six questions. The data were analyzed by content analysis technique. Firstly, all transcripts were examined and grouped in three issues: Plays, Toys, Parental intervention. Secondly, transcripts were examined one-by-one and in-vivos were formed. Lastly, some of the analysis headings

¹ Corresponding author's address: Kastamonu Universitesi Egitim Fakultesi Egitim Bilimleri Bolumu 37100 Kastamonu - Turkey

Telephone: +90 366 2142312 / 119

Fax: +90 366 2123353

e-mail: nihal.lindberg@acdoc.eu, ahioglu@kastamonu.edu.tr

which had similar content were brought under the same major category depending on their content and identified in 14 subcategories. In the analysis, the inter-coder reliability was found as .87.

Results

Related with the amount of plays, children defined 67 and grandparents 59 different plays. Also, 37 plays in children group and 34 plays in grandparents group were different from other group. Majority of participants stated that they played with their peers. While the majority of children learn the plays from their relatives or parents, grandparents learned from older children. Besides, it was found that children learned plays by statements of peers and grandparents learned by observing to the other children. Majority of children played in school yard but grandparents played in an empty land in neighborhood. Both children and grandparents played mostly at early evening. All participants stated that contents, structures or types of the plays changed during the time. Children stated that their parents attend to the play and play together but the grandparents didn't mention this kind of attendance. Besides, both group mentioned that their parents don't intervene to their play so much but when they did, generally they don't allow them to play. While children had more fabricated toys grandparents didn't have so much toys. Children also said they bought their toys from the toy stores but grandparents bought from the stores which sell every kind of things. The results showed that the toys were bought by parents or relatives or gifted by friends to children and parents bought toys to grandparents. However, grandparents mentioned that they made their own toys but not so much children. It was mentioned that the hand-made toys were car or ball but they also made gun, animal, doll, boat by themselves.

Discussion

In this study, the results showed first generation children have more different play than the second generations. However in both generations there were plays different from the other generation. As Clements (2004), Wen & et.all (2009) revealed, children in today play less out-door games compared with previous generations. In this study, both generations preferred their peers as play partners. Ahioğlu (2008), Onur (2005) and this study showed that children also prefer same sex play partners to play. In this study compared to Artar, Onur, Çelen (2004), children learn the plays from their parents or relatives and some from their friends. For the traditional plays parents and relatives were the first source of information. This result might be interpreted that cultural-historical mediation between the generations and collaboration with adults as Vygotsky defined are still exist in today. Formal learning methods are common for children while social transmission were more effective for grandparents to learn play. None of participants mentioned specific play ground. Instead, children use school yard but grandparents used an empty place as play ground. As Veitch & et all. (2006), Kinoshita (2009) emphasized the preference for play ground of children might be explained by safety problems in streets. Both generations play in early evening. This might be explained by economical conditions in given time. Kağıtçıbaşı (1996) emphasized children are important for their economical value in rural and traditional societies. As in Çok, Artar, Şener, Bağlı (1997) studies with Turkish samples and Yoffie (1947), Rosenberg&Sutton-Smith (1961) studies with Americans samples, this study showed child' plays change over time depending on urbanization and technological developments. It was found that parents attend to plays together with their children in children sample but not in grandparent's sample. As it was mentioned by Göncü, Mosier (1991), Gaskins (1996), Farver (1993), Farver, Wimbari (1995), changes on beliefs about the values of the play affects the attendance of parents to children play. Lastly, the results concerned of toy culture have similarities with Onur, Çelen, Artar (2002) and Rossie (1999). While children have more fabricated toys, grandparents had toys made by natural materials such as mud, stick. Toy industry has increasing power on markets in societies which both they protect the present sociocultural values but they change with globalization and the new ideas and theories on child development and education.

Conclusion

Rossie (2001) stated that it is vital to explain the continuity and broken points among past, now and future while child play is studied in bases of socio-cultural and historical point of views. According to that, following features show changes: not so much changes on the amount of plays but changes in the type of plays; changes in methods to learn play; changes on play materials from natural material to fabricated ones; changes in playgrounds; parents attendance to play; amount of toys; increasing number of fabricated toys instead of hand-made ones. Meanwhile there is some continuity as well: continuity of traditional games; time of playing; not any special play grounds; not so much parent intervention to the plays. These results showed both continuity and breaks on child plays in a traditional society. The most vital changes are in preferences of individual games such as computer games instead group games and increasing of parental attendance to child plays. This result can be interpreted that the value of play is increasing although traditional plays disappear during time.

Çocuk Oyunlarında İki Kuşakta Görülen Değişim*

E.Nihal (Ahioglu) Lindberg¹

¹ Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Kastamonu / Türkiye.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:

Alındı 31.10.2011

Düzeltilmiş hali alındı
07.12.2011

Kabul edildi 14.12.2011

Çevrimiçi yayınlandı

10.08.2012

ÖZET

Çocuk kültürünün bir parçası olan oyun kültürü, çocukların oyun davranışlarından oyun arkadaşlarına, oyun zamanlarından oyun materyallerine, oyun içerisindeki kural ve rollerden oyun mekânlarına kadar pek çok değişkeni içermektedir. Bu çalışmada oyun kültürünün ve oyunlarda görülen değişimin tarihsel-kültürel temelleri ile betimlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Kastamonu ili merkez ve merkeze bağlı Araç, Seydiler, Devrekani ilçelerinde yaşayan alt ve orta sosyoekonomik düzeyden 30 yaşlı ve 30 çocuktan oluşan katılımcılarla çalışılmıştır. Çalışmada derinliğine görüşmelere dayanan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler, yarı yapılandırılmış ve altı sorudan oluşan bir görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu form birbiriyle bağlantılı 2 bölümden oluşmaktadır. Oyun kültürü ile ilgili ilk bölümde katılımcılara; hangi oyunları oynadıkları, oyunları nereden, kimden ve nasıl öğrendikleri, genellikle nerede ve ne zaman oynadıkları ile zamana bağlı olarak oyunlarında değişiklik olup olmadığı gibi sorular sorulmuştur. Formun anne-baba katılımı ve müdahalesini içeren ikinci bölümünde ise anne-babalarının oyunlarına katılıp katılmadığı, oyunlarına müdahale edip etmedikleri ya da nasıl ettikleri sorulmuştur. Çalışma sonunda, var olan dönemin ekonomik koşullarının ve anne-babaların çocuğun oyun hakkı ile ilgili değerlerinin çocukların oyun ve oyuncak kültürünü etkilediği, etkinin oyun ve oyuncakların sınırlılığı ile biçim bulduğu belirlenmiştir.

© 2012 IOJES. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:

Çocuk kültürü, oyun, oyuncak, iki kuşakta oyun

Giriş

Vygotsky (1978) ve Leont'ev, sosyokültürel yaklaşımda oyunu, kültürel bir olgu olması yanında kültürel işaret ve araçların öğrenilmesini sağlayan, çocuğun yakınsak gelişim alanı içerisindeki gelişimini destekleyen "yol açıcı eylemler" (leading activities) olarak değerlendirmektedir (Akt. Göncü, Tuermer & Johnson, 1999). Bu yaklaşımda oyunun, kültürel bir aracı eylem olduğu da ifade edilmektedir. Bu aracılık, çocuğun oyunda kendi kültürüne özgü rol, görev ve araçları (örn. dil) kullanmasını, o kültürün değerlerini davranışları yoluyla göstermesini, bu yönüyle de kültürün yeni nesil tarafından öğrenilmesini içermektedir. Vygotsky (1978) özellikle sembolik oyunun küçük çocukların en önemli öğrenme kaynaklarından biri olduğunu ve öğrenmenin kültürün daha yetkin bireylerini (akranları ya da bir yetişkin) gözlemek ya da onlarla etkileşime girmek yoluyla olduğunu belirtmektedir. Bu öğrenme süreci içerisinde oyun, çocuğun var olan gelişim özelliklerinin ötesine geçip, potansiyel gelişim düzeyine yönelik eylemlerde bulunmasını da mümkün kılabilir (Göncü ve Gaskins, 2010).

Sosyokültürel yaklaşım temelinde düşünüldüğünde, Göncü'nün de (2001) belirttiği gibi, çocukların ne sıklıkla oyun oynadığı, oyun arkadaşlarının kim olduğu, oyunların fiziksel ortamı ve oyuncakların niteliği kültürel değer ve inançlar tarafından belirlenmektedir. Tıpkı Vygotsky gibi oyunu kültürel bir eylem olarak ele alan Leont'ev de oyunun bir yaşam ünitesi olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte oyunu betimlerken, ona göre, yol açıcı eylemlerde kültürel çeşitliliğe yol açtığı için toplumun ekonomik yapısının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Göncü, Tuermer, Jain, Johnson (1999), Leontev'in bu görüşünden hareketle, çocukların oyunlarındaki kültürel çeşitliliği beş temel ilkeye göre açıklamaktadırlar.

*Bu çalışmanın yaşlı katılımcılarla ilgili bulguları, 9-10 Aralık 2010 tarihinde düzenlenen "Günümüzde Çocuk Oyunlarında ve Oyuncaklarında Yaşanan Değişimler Sempozyumu"nda sunulmuş ve bildiri kitabında yayınlanmıştır.

² Sorumlu yazarın adresi: Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü 37100 Kastamonu / Türkiye

Telefon: +90 366 2142312 / 119

Faks: +90 366 2123353

e-posta: nihal.lindberg@acdok.eu, ahioglu@kastamonu.edu.tr

Bunlardan ilki, çocukların içinde yaşadığı toplumun ekonomik yapısının oyunun bir etkinlik olarak yaşanmasını etkilediği biçimindedir. İkincisi, çocuk oyunlarının anlaşılabilmesi için çocuğun yaşadığı toplumun oyunun değeri ile ilgili inançlarının bilinmesi gerekliliğidir. Üçüncü ilke, ikinci ilke ile bağlantılı olarak topluluğun oyuna ilişkin değerlerinin çocuklara ne kadar iletildiğinin analiz edilmesi gerekliliğini ifade etmektedir. Dördüncüsü, çocuk oyunlarının anlaşılması için çocukların kendi dünyalarında oyunu ne kadar temsil ettiklerinin incelenmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Son ilke ise, çocuk oyunlarının araştırılmasında kullanılacak yöntem ile ilgilidir. Buna göre, çocuk oyunlarının kültürel çeşitliliğinin ortaya konabilmesi için çoklu veri toplama ve analiz tekniklerini içeren disiplinler arası bir yöntemin kullanılması gerekmektedir.

Bu çalışmada, Leont'ev'in ekonomik yapı, toplumsal değer ve inançların oyun kültürü üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerinden hareketle tanımlanan ilkelerden bir, iki ve üçüncü ilke ile bağlantılı olarak geleneksel bir toplumda iki kuşak içinde oyunların yapısındaki ve tanımlanmasındaki değişimlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda ilk olarak oyunun kuralları, zamanı, oyuncuların özellikleri, oyunda kullanılan araçlar gibi yapısal özelliklerin belirlenmesi hedef alınmıştır. İkinci olarak oyunun toplumsal özellikleri; oyunun kimden öğrenildiği, anne-babaların oyunlara katılıp katılmadığı ya da müdahale edip etmediği, oyun arkadaşlarının cinsiyeti gibi başlıklar altında sorgulanmıştır. Son olarak oyun kültürünün ekonomik boyutu ise iki kuşağın oyun ve oyuncaklarının, kendi yapım ya da satın alınan oyuncakların sorgulanması yoluyla belirlenmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışma grubunu, Kastamonu ili merkez ve merkeze bağlı Araç, Seydiler, Devrekani ilçelerinde yaşayan alt ve orta sosyoekonomik düzey ailelerden çocuk ve yaşlılar oluşturmaktadır. Sosyoekonomik düzeyin belirlenmesinde ailelerin aylık gelirleri esas alınmıştır. Kastamonu ili ve ilçeleri çoğunlukla dağlık bir bölgeye konumlandırılmıştır. Dağlık olması yanında kış aylarında kimi zaman şehir merkezine ya da diğer şehirlere ulaşımın sınırlı olması, çok fazla göç almaması ve vermemesi gibi nedenlerle diğer bölgelerdeki pek çok şehre göre ülke boyutunda sosyokültürel ve ekonomik değişimlerden daha az etkilenmiş görünmektedir. Kadın erkek ilişkilerinde ve genel olarak aile ilişkilerinde hala geleneksel bir takım değerler korunmaktadır. Örneğin, ailelerin çoğunluğu iki hatta kimi zaman üç kuşak birlikte yaşamakta, çocuklar okula başlayana kadar kurum bakımında değil anne/baba ya da anneanne/babanne gibi akrabaların sorumluluğunda yetiştirilmektedir. Bölge insanı, geçimini daha çok tarım ve ormancılık ile sağlamaktadır. Şehir merkezinde sadece iki tane sinema vardır ve bunlarda genellikle Türk filmleri oynatmaktadır. Bunun dışında tiyatro, konser salonu ya da bar, disko gibi eğlence mekânları ise yoktur. Oyun kültürü ile ilgili sosyokültürel ve tarihsel değişimi belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, belirtilen özellikleri nedeniyle Kastamonu ili ve ilçeleri seçilmiştir.

Katılımcıların belirlenmesinde bölge okullarda görev yapan öğretmenlerden yardım alınmıştır. Öğretmenlerin sınıflarında bulunan ve çalışmaya katılmayı kabul eden öğrenciler ve onların büyükanne/büyükbabaları çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışmaya 30 çocuk ve onların büyükanne/büyükbabaları katılmış, böylece çalışma grubu toplam 90 kişi olarak belirlenmiştir. Cinsiyet farklılığının oyun kültürü üzerinde yaratabileceği etkiyi kontrol edebilmek için ikinci kuşağı temsil eden çocuk grubunda cinsiyetler eşitlenmiştir. Çalışmaya katılan çocukların yaşlarının ortalaması 10,2 iken, büyükanne/büyükbaba grubunun yaş ortalaması 56,7'dir. Bütün büyükanne ve büyükbabalar, kendi çocukları ile birlikte dolayısıyla torunları ile aynı evde yaşamaktadırlar. Katılımcıların hepsi de Kastamonu ili, ilçeleri ya da köylerinde doğmuş ve büyümüştür.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Çalışmanın verilerinin toplanmasında derinliğine görüşmelere dayalı nitel bir araştırma yöntemi izlenmiştir. Derinliğine görüşme, özellikle belirli bir konuda bireylerin verdikleri tepkiler üzerinden ayrıntılı bilgilere ulaşmayı amaçladığı (Richardson, 1996) için kullanılmıştır. Görüşmeler, yarı yapılandırılmış bir

görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu form, çocuk ve yetişkinler için ayrı ayrı düzenlenmiş altışar sorudan oluşmaktadır. Formlar, soruların içeriği açısından benzer olmakla birlikte görüşmede kullanılan dil veya soruların soruluş biçimi (yaşlılar için sorularda geçmişe dönük sorgulamalar yapılması gibi) açısından farklılık göstermektedir. Görüşme formu, iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, görüşülen kişilerin yaşları, kimlerle yaşadıkları, doğum yerleri ve ne kadar süredir burada yaşadıkları ile ilgili soruları içermektedir. Formun ikinci bölümünde ise katılımcılara 3 temel başlıkta sorular yöneltilmiştir. Bu başlıklardan ilki oyun kültürü ile ilgilidir. Buna göre bu başlık altında katılımcılara; hangi oyunları oynadıkları, oyun arkadaşlarının kimler olduğu, oyunları nereden, kimden ve nasıl öğrendikleri, genellikle nerede ve ne zaman (hafta içi-hafta sonu, mevsimler) oynadıkları; oyun oynarken kullandıkları araç ya da nesnelerin ne olduğu ile zamana bağlı olarak oyunlarında değişiklik olup olmadığı³ sorulmuştur. Anne-baba katılımı ve müdahalesini içeren ikinci başlık altında katılımcılara anne-babalarının oyunlarına katılıp katılmadığı, oyunlarına müdahale edip etmedikleri, eğer müdahale varsa müdahale biçimi sorulmuştur. Üçüncü başlık, oyuncak kültürü ile ilgilidir. Bu başlıkla ilgili olarak katılımcılara sahip oldukları oyuncaklar, bu oyuncakların nereden ve kim tarafından alındığı ile kendi yaptıkları oyuncaklarının olup olmadığı ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma verileri hem araştırma konusu hem de nitel görüşme konusunda bilgi ve deneyimi olan beş görüşmeci tarafından elde edilmiştir. Görüşme sürecindeki farklılıklardan kaynaklanabilecek etkileri ortadan kaldırmak için araştırma amaçlı görüşmelere başlamadan önce görüşmeciler önce grup içinde daha sonra araştırma grubu ile benzer özellikleri olan bireylerle pilot uygulamalar yapmıştır. Bu uygulamaların kayıtları daha sonra araştırmacı ile birlikte grup içerisinde tartışılmış ve görüşme sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalar ayrıntıları ile tanımlanmıştır. Görüşmeler katılımcıların izinleri alınarak bir ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve görüşmeciler tarafından yazılı hale getirilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve daha sonra bunları bütüncül bir yaklaşımla yorumlamaktır (Nuendorf, 2002). Bu doğrultuda öncelikle, tüm görüşme kayıtları görüşme formundaki sıraya göre soru temelinde tek tek gözden geçirilmiştir. Bu gözden geçirmelerden sonra oluşturulan kategoriler kullanılarak görüşme kayıtları üzerindeki ilk analizlere geçilmiştir. Araştırmacıların her biri tarafından yapılan ikişer grup analizden sonra, kategoriler üzerinde tekrar görüşülüp düzenleme yapıldıktan sonra verilerin tamamına uygulanacak analizlere geçilmiştir. Katılımcıların aynı soruya verdiği tüm yanıtlar analize dâhil edilmiştir.

Kodlama süreci ile ilgili kodlayıcılar arasındaki uyumu sağlamak için, yukarıda da belirtildiği gibi, rastlantısal olarak seçilen iki soru ile ilgili kodlamalar görüşmeciler ve araştırmacı tarafından karşılıklı olarak gözden geçirilmiş ve kategorilere karar verilmiştir. Bu kategoriler alan uzmanı iki kişi tarafından gözden geçirildikten sonra birbirini kapsayan alt kategoriler tek bir kategori altında toplanmıştır ve böylece sonuçta toplam 14 alt kategori oluşturulmuştur. Bu işlemden sonra her bir araştırmacı ilk iki soruya verilen yanıtları belirtilen kategorilere göre analiz etmiştir. Bu işlemden sonra analizin güvenilirliğini belirleyebilmek için kodlayıcılar arasındaki tutarlılık hesaplanmıştır. Alan yazında güvenilirlik formülüyle hesaplanan sonucun %70 düzeyinde olması durumunda (Gay, 1987, s. 217; Miles ve Huberman, 1994, s. 64) değerlendiriciler arası güvenilirliğin sağlanmış olacağı belirtilmektedir. Bu çalışmada, kodlayıcılar arasındaki tutarlılık .87 olarak belirlenmiştir.

³ Çocuklar için geçen yıldan bu seneye görülen değişimler, yaşlılar için ise kendi oynadıkları oyunlar ile günümüz çocuklarının oyunlarındaki farklılıklar sorulmuştur.

Bulgular

Araştırmanın bulguları, görüşme formundaki sırayla aktarılmıştır. Buna göre öncelikle oyun kültürü, daha sonra anne-baba müdahalesi ve son olarak oyuncak kültürü ile ilgili bulgular sunulmuştur.

Oyun Kültürü

Oyun kültürü; oynanan oyunların miktarı, oyun arkadaşları, oyunların kaynağı, oyunların zamanlaması, oyun araçları ve oyunlarda zamana bağlı görülen değişimle ilgili katılımcı algılarını içeren temalardan oluşmaktadır.

Oynanan oyunların miktarına bakıldığında çocukların büyükanne ve büyükbabalardan daha fazla sayıda oyun ismi verdikleri görülmektedir. Buna göre çocuklar 67 farklı oyun ismi, büyükanne ve büyükbabalar ise 59 farklı oyun ismi belirtmiştir. Büyükanne/büyükbabalar kimi durumda gerek ev işleri gerekse bağ/bahçedeki işler nedeniyle oyuna vakitlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Bir büyükanne bu durumu şu biçimde ifade etmiştir;

...biz çocukken oyun oynamaya vakit mi vardı...hayvanlara bak, evde işleri yap, kardeşe bak, tarlaya git...şimdikiler gibi değildik biz...(Fatma, 56, Kastamonu merkez)

Bununla birlikte çocuklar ve büyükanne-büyükbabalar tarafından belirtilen oyunlardan bir kısmının iki kuşakta farklı olduğu da görülmektedir. Çocukların belirttiği 37 farklı oyuna karşılık, büyükanne-büyükbabalar çocukların oynamadığı 34 farklı oyun ismi belirtmiştir. Çocuk ve büyükanne/büyükbabaların oynadığı oyunların sayısındaki farkın sosyoekonomik ve kültürel yapıdaki farklarla ilgili olduğu kadar teknolojik gelişme ile de ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum oyunların içeriğinde çok açık biçimde görülmektedir. Oyunlarının içeriğine bakıldığında çocukların bazı oyunlarının televizyon ve bilgisayar oyun karakterlerinden etkilenilerek oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Leont'ev'in ekonomik yapının çocuk oyunları üzerindeki etkisi ile ilgili ilkelerinden birincisini destekler biçimde büyükanne/büyükbabaların oynadıkları oyunların daha çok doğal çevrelerinde ya da yaşadıkları bağlamda yer alan nesnelere kullanarak oluşturdukları oyunlar olduğu görülmektedir.

Katılımcılara oynadıkları oyunlardan sonra bu oyunları kimlerle oynadıkları da sorulmuştur. Bu çalışmada hem çocuk (%69,7) hem büyükanne-büyükbabaların (%88,1) çoğunluğu daha çok kendi akranları ile oynadıklarını belirtmişlerdir. Ancak az sayıda çocuk arkadaşları dışında kimi zaman anne/babası (% 23,2) ya da akrabaları (%6,9) ile de oynadığını ifade etmiştir. Ancak bu duruma büyükanne/büyükbaba grubunda rastlanmamıştır. Oyun arkadaşlarının cinsiyeti sorulduğunda ise iki grubun farklılaştığı görülmektedir. Buna göre çocukların tamamı cinsiyet açısından bir fark olmadığını, her iki cinsiyetten çocuklarla da oynadıklarını belirtirken, büyükanne-büyükbabalar ise daha çok kendi cinsiyetlerinden (%43) bireylerle oynadıklarını belirtmektedir. Bir büyükbaba kız ve erkeklerin ilişkisini şöyle ifade etmektedir:

Kızlarda evden pek çıkmazlardı. Biz bağ, bahçe gitmedik yer bırakmazdık. Kızlara yasaktı öyle dışarılarda çok gezmek...Biz hep öyle kovalamaç, savaşıklık filan oynardık. Kızlar oynamazdı, istemezlerdi bizle oynamayı...(Hakkı, 61, Kastamonu Merkez)

Oyun kültürü ile ilgili bir diğer tema, oyunların kimden ve nasıl öğrenildiği ile ilgilidir. Bu çalışmada çocukların çoğunluğunun (%46,1) oyunlarını aile bireylerinden ya da akrabalarından öğrenirken, büyükanne/büyükbabaların (%40) yaşça kendilerinden büyük çocuklardan öğrendiklerini ortaya koymuştur. Öğrenilen oyunların türü açısından bakıldığında çocuklar geleneksel oyunları (saklambaç, kovalamaç gibi) aile bireyleri ve akrabalarından öğrenirken, önceki nesillerin oynadıklarından farklı oyunları arkadaşlarından öğrenmekte ya da kendi oyunlarını yarattıklarını ifade etmektedir. Büyükanne/büyükbabaların ikincil bilgi kaynağı olarak aile/akrabaları belirtmiş olmaları, oyunların önceki nesillerle iletişim yoluyla aktarımına dayalı kültürel aracılığın geçmişteki varlığını desteklemektedir. Ancak aynı tür bir aracılığın çocuk grubunda daha sınırlı olduğu da sonuçlardan anlaşılmaktadır. Bir aracılık

biçimi olarak oyunların nasıl öğrenildiği ile ilgili soruya, çocuklar kendilerinden büyük çocukların ya da yetişkinleri gözleyerek (%36,5) ya da onların anlatımlarından (%36,5) öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte büyükanne/büyükbabaların oyunlarını diğer çocukları gözleyerek (%55,3) öğrendikleri anlaşılmaktadır.

Oyun mekânı ile ilgili bulgular, çocukların çoğunluğunun oyun alanı olarak okul bahçesini (%44,8), büyükanne/büyükbabaların ise mahalledeki boş bir alanı (%36,1) (örneğin köy meydanı, virane yerler gibi) kullandığını göstermektedir. Görüşmelerden okul bahçesinin güvenli olması yanında her tür oyun için serbest, yaratıcılığı destekleyen büyük bir alan olması nedeniyle tercih edildiği anlaşılmaktadır. Çocuklardan bazıları (%32,2) bunun kimi zaman anne-babalarının da isteği olduğunu ifade etmiştir. Büyükanne/büyükbabaların çoğu (%72,3), anne-babalarının kontrolü ya da müdahalesinden uzak olduğu için bu alanları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bir anlamda bu boş alanlar çocuklar tarafından gizli oyun yerleri olarak kullanılıyor görünmektedir.

Oyunların ne zaman oynandığına bakıldığında her iki grupta da en çok akşamüstü oynandığı görülmektedir. Çocuklar için akşamüstü okul çıkışından sonra (%68,1), büyükanne/büyükbaba grubu için ise günlük ev işlerinin ya da diğer işlerin tamamlandığı zamanlar (%67,3) olarak tanımlanmaktadır. Her iki grup da oyunlarının haftaiçi ya da haftasonu olmasına göre değişmediğini belirtirken, mevsimlere göre değiştiğini belirtmiştir. Buna göre yaz aylarında daha fazla sokak oyunları tercih edilirken (%45, %5), kış aylarında ev içinde oynanabilecek oyunların (%62,3, %72,2) tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kız ve erkek katılımcılar ayrı ayrı değerlendirildiğinde erkek çocukların ev içinde oynanan oyunları çok fazla tercih etmediği her iki nesilde de kız çocukların daha fazla evde oyun oynadıkları (%75,5, %82,3) görülmektedir. Oyunlarda kullanılan araçlara bakıldığında, büyükanne/büyükbabalar daha çok sopa⁴ (%38,6), çocuklar ise top (%38,4) ile oynadıklarını belirtmiştir. Büyükanne/büyükbabalar bunun yanında oyunlarında taş^{**}, ip gibi nesnelere (%37,5), çocuklar ise kalem-kağıt, bilya, düdük, kemer (%24,6) gibi nesnelere kullandıklarını ifade etmiştir. Bu bulgu büyükanne-büyükbabaların çevrede bulunabilecek doğal nesnelere çocukların ise satın alınan nesnelere oynadıklarını ortaya koymaktadır.

Bu bölümdeki son soru oynanan oyunların zaman içinde değişip değişmediği ile ilgilidir. Bu soru çocuklara geçen sene oynadıkları oyunların çeşit ya da kurallarında herhangi bir değişim olup olmadığı biçiminde sorulmuş; büyükanne/büyükbabalara ise çocukluklarında oynadıkları oyunların şimdiki çocuklar tarafından oynanıp oynanmadığı biçimindedir. Hem çocukların hem büyükanne/büyükbabaların tamamı oyunların zaman içinde değiştiğini belirtmişlerdir. Bu değişimin, çocuklar için sokakta oynanan oyunlardan bilgisayar oyunlarına ya da satranç, monopol gibi oyunlara doğru ya da kimi durumda oyunun kurallarında olduğu anlaşılmaktadır. Ancak çocuklardan üçü, geçen sene oynadıkları bazı oyunları bu senede oynadıklarını ve kurallarının da değişmediğini söylemişlerdir. Büyükanne /büyükbabalar ise bugünün çocuklarının kendilerinin oynadığı saklambaç, kovalamaç gibi oyunları oynadıklarını, ip atladıklarını gözlediklerini ancak çocukların bu oyunları daha karmaşık oynadıklarını belirtmişlerdir. Karmaşıklığın hangi açıdan olduğu sorulduğunda, daha çok oyunun kuralları ile ilgili olduğu örneğin ip atlamada farklı formların kullanıldığı (%45,2) ve kimi zaman da şarkılı oynandığını (%22,4) gördüklerini ifade etmişlerdir.

Oyunlara Anne Baba Katılımı ve Müdahalesi

Bu bölüm, anne-babaların çocukların oyunlarına katılım ve müdahale biçimleri ile ilgili bulguları içermektedir. Bu bölüm, Leont'ev'in görüşleri ile bağlantılı ilkelerden ikinci ve üçüncü ilkelerle ilgilidir. Buna göre yetişkinlerin oyuna katılımının sorgulanması, hem toplumun oyunun değerine ilişkin inançlarının hem de bu değer çocuklara ne kadar iletilmişinin belirlenebilmesi açısından önemlidir. Bu çalışmada iki kuşağın anne-baba katılımı ile ilgili yanıtları birbirinden farklılık göstermektedir.

Çocuklar anne-babalarının oyunlarına katıldığını (%74,1), birlikte oyun oynadıklarını belirtirken büyükanne/büyükbabalar böyle bir katılımın olmadığını belirtmiştir. Erkek çocuklar babalarının kendileri ile futbol oynadığını, kimi zaman da evde birlikte bilgisayar oyunu oynadıklarını belirtmiştir. Kız çocukları ise anneleri ile genellikle evcilik oynadıklarını belirtmişlerdir. Büyükanne-büyükbabalar için ise yukarıda da

* Sopa: odun parçaları, çalı

** Taş: Tebeşir, kiremit

belirtildiği gibi böylesi bir birlikteliğin olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte büyükanne-babalar bugünün çocuklarının anne-babaları ile iletişimlerinin daha yakın olduğunu, daha fazla birlikte zaman geçirdiklerini, kendilerinin ise böyle bir şanslarının olmadığını belirtmiştir. Büyükanne/büyükbabalar kendi anne-babalarının çocuklarıyla oynamamasını genellikle bir tür ilgisizlikle veya boş vermekle açıklamaktadırlar. Bir büyükanne kendi anne-babası ile ilişkisini şöyle anlatmıştır:

Bizinkiler (anne-baba) yoksul insanlardı. Öyle çok zamanları olmazdı ki bizimle ilgilenecek. İki kuruş kazanamaz diye uğraşıp dururlardı. Anne desen.. ev işinden sana sıra gelmezdi ki... (Ayşe, 56, Azdavay)

Bir büyükbaba ise şöyle bir ifade kullanmıştır:

Onlar bizimle oynamazlardı. Aylak bulurlarsa bizi hemen işin başına gönderirlerdi (Ali, 66, Devrakani)

Bu çalışmada annelerin çocuklarının oyunlarına babalardan daha fazla (% 54,5, %45,5) katıldıkları belirlenmiştir. Bu durumun, annelerin genel olarak tüm toplumlarda çocuğun yetiştirilmesinden birinci derecede sorumlu ebeveyn olmalarının yanında babalardan daha fazla çocukla birlikte olmalarının sonucu olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte günümüz anne-babalarının, büyükanne-büyükbabaların anne-babalarına göre çocukları ile daha fazla oynadıkları, onların oyun oynamasını destekledikleri de belirlenmiştir.

Oyunlara yetişkin müdahalesi olup olmadığı konusunda iki kuşakta da müdahale olduğu görülmektedir (%53,5, %55,5). Bunun nedeni ile ilgili olarak büyükanne-büyükbabaların tamamı, anne-babaların sürekli bir şeylerle meşgul oldukları için kendilerinin ne yaptığını bilmediklerini ifade etmiştir. Anne-babalarının oyunlarına müdahale ettiğini belirten katılımcılara ek olarak müdahalenin nasıl olduğu da sorulmuştur. Hem çocuk hem de yaşlı katılımcıların çoğunluğu (%43,7, %53,8) anne-babalarının oyun oynamalarına izin vermeyerek müdahale ettiklerini ifade etmektedir. Ancak bu müdahalenin tek başına oyun oynamanın kendisine değil, çocuğun diğer sorumluluklarını yerine getirmesini sağlamaya dönük olduğu anlaşılmaktadır. Bir çocuk katılımcı annesinin müdahalesini şöyle anlatmaktadır:

Annem oynamama çok karışmaz. Ama eğer okul zamanı ise çok oynamamı istemez...Arkadaşlarım beni çağırırsa bile bazen dersine çalış diye beni göndermez. Bazı arkadaşlarımın annesi hiçbir şey demiyor ama..(Eylül, 10, Seydiler)

Bunun aksine oyun yasağının ya da sınırlamanın büyükanne/büyükbabalar için çoğunlukla oyunun boşa geçirilen zaman olarak değerlendirilmesi ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle ekonomik güçlükler ve ailenin tüm bireylerinin aile ekonomisine katkı sağlaması gerektiği biçimindeki bir değer algısı, bu çalışmada da görüldüğü gibi özellikle yaşlı kuşak için oyunu sınırlandıran bir etmen olmuştur. Ancak günümüz çocuklarının aileleri tarafından oyun oynamaları konusunda destek görmesi hem ekonomik anlamda hem de sosyokültürel anlamda Leont'ev'in bahsettiği biçimde bir değer değişimi olduğunun işareti olarak değerlendirilebilir.

Oyuncak Kültürü

Bu bölümde ilk olarak katılımcılara sahip oldukları oyuncakların neler olduğu sorulmuştur. Bunun arkasından ise oyuncaklarının nereden alındığı ve kendilerinin ya da bir başkasının yaptığı oyuncaklarının olup olmadığı sorulmuştur.

Bu soru ile bağlantılı olarak dikkati çeken ilk bulgu, çocukların daha çok fabrikasyon oyuncaklara sahipken (%82), büyükanne/büyükbabaların ise fabrikasyon oyuncaklarının sınırlı (%23) olmasıdır. Analizler sonucunda çocukların top, bebek, oyuncak ev eşyaları, araba, lego, tabanca, bisiklet, bilgisayar,

bakugan, ip, taso, robot, satranç ve yap-boz gibi oyuncaklarının olduğu belirlenmiştir. Aynı soru ile ilgili olarak sadece 8 büyükanne/büyükbaba oyuncaklarının olduğunu belirtmiş, diğerleri ise genellikle oyuncak alacak paralarının ya da imkânlarının olmadığını ifade etmiştir. Bir büyükanne o dönemki ekonomik sıkıntılarını şöyle anlatmıştır:

O zaman çocuğa oyuncak lükstü kızım. Bizi ancak doyuruyorlardı. Bazı arkadaşlarımızın oyuncakları vardı mesela. Bizim içimiz giderdi bir kere elimize almak için. Onlarda zaten öyle her dakika ellerinde dolaştırmazlardı. Almanya'dan bir akrabası getirmiştir. Kutusu ile saklarlar, dolabın üstünde öyle süs gibi tutarlardı. (Zehra, 59, Azdavay)

Oyuncağı olduğunu belirtenlerin ise çocuklarla karşılaştırıldığında daha sınırlı sayı ve çeşitte oyuncaklarının olduğu görülmektedir. Büyükanne/büyükbabalar çocukken kızak, bisiklet, bilye, oyun kartları⁵, bebek, ip ve balon gibi oyuncaklarının olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında iki katılımcı da kedi ve at gibi canlı hayvanların onların tek oyuncakları olduğunu söylemiştir. Oyuncakların nereden alındığı sorusuna hem çocuklar (%48,3) hem de büyükanne/büyükbabalar (%62,5) çoğunlukla alışveriş merkezinden alındığı biçiminde yanıt vermişlerdir. Bununla birlikte her iki kuşak da alışveriş merkezinin farklı anlamda olduğu da anlaşılmaktadır. Çocuklar için bu merkezler daha çok şehir merkezindeki büyük alışveriş merkezlerini tanımlarken, büyükanne/büyükbabalar için ailenin ihtiyaçlarını satın almak için şehre geldiği zamanlarda uğradığı, çok çeşitte malın satıldığı küçük dükkânlar olduğu anlaşılmaktadır. Çocuklar oyuncaklarının daha çok anne-babaları ya da bir akrabaları (%80,6) tarafından alındığını belirtmektedir. Bunun yanında bazı çocuklar oyuncakların kendilerine arkadaşları (%9,6) tarafından hediye edildiğini ifade etmiştir. Ancak büyükanne/büyükbaba katılımcılar ise sadece anne-babalarının aldığı oyuncaklardan bahsetmiştir.

Kendi yapım oyuncaklarının olup olmadığı sorulduğunda çocukların %63,3'ü ve büyükanne/büyükbabaların %75,7'si el yapımı oyuncaklarından bahsetmiştir. Analizlerden çocukların pek çoğunun sahip olduğu kimi fabrikasyon oyuncakların, büyükanne/büyükbaba grubunda kendileri tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Kendi yapım oyuncaklar arasında araba ya da bebekten (çocuk: %27,2, büyükanne/büyükbaba: %22,6) bahsedilmekle birlikte büyükanne/büyükbabaların bunun dışında tabanca, tüfek, beşik, hayvan, kayık, tornet, top gibi oyuncaklar yaptıkları anlaşılmaktadır. Görüşmeler sırasında bu oyuncaklardan heyecanla bahseden büyükanne/büyükbabalar, kimi zaman oyuncakların nasıl yapıldığını da anlatmışlardır. Böyle bir soru yöneltilmemiş olmakla birlikte el yapımı oyuncakların yapımında daha çok çevrelerinden topladıkları tahta, taş, artık kumaş gibi malzemeler kullandıkları da anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bir büyükbaba tornetini nasıl yaptığını ve malzemeyi nereden bulduğunu şu biçimde anlatmıştır:

Arkadaşlarla karar verdik tornet yapacağız diye...yarış yapacaktık bizim mahallenin oradaki yokuşta...üç arkadaş oturduk plan çizdik önce...tahtaları bulduk, çivileri de herkes babasından istedi. Ama niye kullanacağımızı söylemedik ha. İzin vermezler yoksa. Sonra ipi, bir de metal kısmı için gezinmeye başladık. Ben derenin kenarında bisiklet parçaları buldum. Eskimiş, parçalanmış atmışlar herhalde. Onları da aldım. Bizim gizli yere gidip hep birlikte tornetlerimizi yaptık... üç gün sürdü ama... (61, büyükbaba, Kastamonu merkez)

Büyükanne/büyükbabalar kimi durumda oyuncakların yapımında yetişkinlerden de destek aldıklarını ifade etmiştir. Aynı durum çocuk katılımcılar içinde söz konusudur. Her iki grupta da erkekler topu kimi zaman babalarının yaptığından, kızlar da bebeklerini annelerinin yaptığından bahsetmiştir.

Tartışma

Her toplumun çocuklarına oyun fırsatları sağlayıp sağlamayacağı ya da oyunun yerini ev işi ya da ödevlerin alıp almayacağı ile ilgili tanımlayıcı görüşleri vardır. Örneğin sanayi toplumlarında yetişkinler çocukların oyunlarına neredeyse hiç katılmamakta ya da çocuklar genellikle tek başlarına kendi odalarında

⁵ Bu oyun kartları, sakız ya da şeker paketlerinden çıkmaktadır. Günümüzde cips paketlerinden çıkan oyun kartlarına benzese de kartların içeriklerinin farklı olduğu anlaşılmaktadır.

bilgisayar oyunları oynamaktadır. Aksine tarım toplumlarında ise çocuklar ailelerine yardım ettikleri ve aynı zamanda da okula gittikleri için oyuna zamanları sınırlı olabilmektedir (Onur, 2005). Böylesi bir farklılık, temelde oyunun belirli bir toplum tarafından ne oranda bir çocuk etkinliği olarak değerlendirilip değer verildiği ile ilişkili olduğu kadar, Leont'ev'in de (Göncü ve Gaskins, 2007) belirttiği gibi, toplumun ekonomik yapısı ile de ilişkilidir. Bu çalışmada biri çocuk diğeri ise büyükanne/büyükbabalardan oluşan ve alt-orta sosyoekonomik düzeylerden gelen iki farklı kuşaktaki oyun kültürünün betimlenmesi amaçlanmıştır. Oyun kültürü ile ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşabilmek için çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır.

Araştırma sonuçları çocukların ilk kuşak büyükanne/büyükbabalara göre daha fazla çeşitte oyunlarının olduğunu göstermektedir. Ancak her iki kuşakta da diğer kuşağın oynamadığı oyunlar vardır. Bu fark özellikle açık alan oyunlarında daha net biçimde görülmektedir. Literatürde de görüldüğü gibi (Clements, 2004; Cleland, Crawford, Baur, Hume, Timperio, Salmon, 2008; Wen, Kite, Merom, Rissel, 2009) bugünün çocukları önceki nesillerle karşılaştırıldığında daha az açık alan oyunları oynamaktadır. Çocuklar dışarıda oyun oynamak yerine, bu çalışmada da ortaya konduğu gibi, geçmişe nazaran daha fazla televizyon izlemekte ya da bilgisayar oyunları oynamaktadır (Tandy, 1999; Özdirenc, Özcan, Akın, Gelecek, 2005; Kinoshita, 2009; Maynard, 2010). Çalışmanın sonuçları televizyon ve bilgisayar oyunlarının sadece çocukların açık alandaki oyunlarının miktarını değil niteliğini de etkilediğini göstermiştir. Özellikle televizyon ve oyunla ilgili araştırmalara bakıldığında (Rogers, Shaparan, 1994; Levin, Carlsson-Peige, 1996; Çok, Artar, Şener, Bağlı, 1997; Bağlı, 2004) televizyonun genel olarak çocukların oyunlarını etkilediği görülmektedir. Bu çalışmalara göre, oyunlar televizyondan etkilenmekte ve televizyondaki kahramanlar oyunlara taşınmaktadır. Çok ve arkadaşları (1997) tarafından yapılan bir çalışmada da çocukların kimi zaman da kahramanları değil, doğrudan doğruya televizyon programının kendisini açık alan oyunlarında canlandırdıkları belirlenmiştir.

Bunun yanında Türkiye'de farklı bölgelerdeki çocuk oyunları ile ilgili derleme çalışmaları yapılmıştır. Ancak bu oyunların çoğunun günümüzde oynandığı ile ilgili yeterli kanıt yoktur (Onur, 2009). Bu durum genel olarak Smith, Takhvar, Gore ve Vollstedt'in (1985) belirttiği oyunun sınıflanması ile ilgili genel sorundan kaynaklanıyor olabilir. Çok, Artar, Şener ve Bağlı da (1997) çalışmalarında gözlemledikleri oyunların geleneksel oyun olduğunun ya da olmadığına belirlenmesinin sınıflama sorununa benzer bir sorun yarattığını ifade etmektedir. Böylelikle yapılan çalışmalarda kimi durumda oyun türlerinin geleneksel oyun tanımına uymakla birlikte geleneksel olmayan güncel öğeler içeriyor olması bu çalışmalarda oyun türlerinin belirlenmesinde sorun yaratmış olabilir.

Çalışmada oyun arkadaşları açısından beklendiği üzere her iki kuşakta da daha çok akranların tercih edildiği ortaya çıkmaktadır. Ancak oyun arkadaşlarının cinsiyetine bakıldığında, çocukların hem kız hem erkeklerden oluşan karışık gruplarda oynadıkları ancak büyükanne/büyükbabaların kendi cinsiyetlerinden oyun arkadaşlarını tercih ettikleri görülmektedir. Türk çocuklarla yapılan daha önceki benzer çalışmalar da (Artar, Onur, Çelen, 2004; Ahioglu, 2008; Onur, 2005) çocukların kendi cinsiyetlerinden çocuklarla oynamayı tercih ettiklerini göstermektedir. Onur (2009) Osmanlı döneminden Cumhuriyetin ilk dönemine kadar uzanan bir dönemde yazılmış çocukluk anıları üzerinde yaptığı ayrıntılı incelemesinde, genel olarak Türk toplumunda belirtilen dönemler arasında cinsiyetlerin birlikteliğinden çok her alandaki ayrılığından bahsedilebileceğini, bunun da din ve toplumsal geleneklerle şekillenmiş temelleri olduğunu iddia etmektedir. Kağıtçıbaşı (1996) ise Türk anne-babaların çocuklarını kendi cinsiyetlerine uygun toplumsallaşmaları konusunda desteklediğini ifade etmektedir. Akranlar arasında sağlanan doğrudan ya da dolaylı (model olma gibi) etkileşimler kültürel ve toplumsal olarak uygun olan ve olmayan toplumsal cinsiyet rolleri ve kuralları ile ilgili bilgiler içermektedir (Leanard, Friedman, 2007). Vygotsky'nin de (1978) belirttiği gibi çocukların diğerleriyle kurduğu etkileşimler ve yaptıkları işbirliği onlara toplumun kültürel ve tarihsel yapısı hakkında yeni bilgi ve deneyim olanakları sağlamaktadır. Bununla birlikte bu tarihsel ve kültürel bilgideki değişimler de çocuğun etkileşim ve işbirliği biçimini etkilemektedir. Büyükanne-büyükbabalardan farklı olarak bu çalışmada çocukların karşı cinsiyetten bireylerle de oynadıklarını belirtmesi, bu tarihsel ve kültürel yapıdaki değişimin bir işareti olarak kabul edilebilir.

Çalışmada, çocukların geleneksel oyunları anne-babalarından ya da akrabalarından öğrendikleri, diğer kuşaktan farklı oyunları ise arkadaşlarından öğrendikleri belirlenmiştir. Bursa ilinde yapılan bir çalışma da ise Artar, Onur ve Çelen, (2004) üç kuşakta da (çocuk, anne-baba, büyükanne-büyükbaba) çocukların

oyunları yaşça kendilerinden büyük çocuklardan ya da arkadaşlarından öğrendiklerini bulmuştur. Bu çalışmada anne-baba ve akrabaların çocuklar için geleneksel oyunlarda ilk sıradaki bilgi kaynağı olması, Vygotsky'nin tanımladığı kültürel-tarihsel aktarımın ve yetişkinlerle işbirliğinin günümüzde daha fazla olduğu biçiminde yorumlanabilir. Çünkü sonuçların da gösterdiği gibi büyükanne-büyükbabalar oyunlarını yaşça kendilerinden büyük diğer çocuklardan öğrenmekte, oyunların bir nesilden diğerine aktarımında yetişkinlerin rolünün sınırlı olduğu görülmektedir. Oyunların öğrenilme biçimine bakıldığında, çocukların diğerlerinin anlatımlarından büyükanne-büyükbabaların ise diğerlerini gözleyerek öğrendikleri görülmektedir. Bu durum oyunların öğrenilmesinde çocuk katılımcılar için formel öğrenme yöntemlerinin, büyükanne/büyükbaba içinse daha fazla toplumsal aktarımın etkili olduğunu göstermektedir.

Sonuçlar, çocukların oyun alanlarının yetersizliğini ya da sınırlılığını göstermektedir. Çocukların oyun için ayrılmış/yapılandırılmış mekânlarının sınırlılığı, hem ekonomik yapı ile ilgili birinci ilke hem de oyunun değerine ilişkin ikinci ilke ile bağlantılı bilgi vermektedir. Katılımcılardan hiç biri herhangi bir özel oyun alanından bahsetmemiştir. Bunun yerine çocuklar okul bahçesini, büyükanne-büyükbabalar ise köy meydanı, viranelik gibi boş bir alanı oyun mekânı olarak kullanıyor görünmektedir. Çocukların okul bahçesi tercihinde Veitch, Bagley, Ball, Salmon, (2006), Valentine ve Mckendrick (1997), Kinoshita'nın (2009) da vurguladığı gibi şehirleşme ile artan ve anne-babalar için kaygı nedeni olan güvenlik sorunları olabileceği gibi, çocukların oyun için düzenlenmiş daha uygun bir mekânlarının olmaması etkili olmuş olabilir. Mekân sınırlılığı, oyunların oynanma zamanında da etkili görünmektedir. Buna göre oyunlar mevsimlere veya hafta içi/hafta sonu olmasına göre farklılık göstermemekle birlikte, her iki grupta da daha çok akşamüstü oynandığı görülmektedir. Bu durum büyükanne/büyükbaba grubu için daha çok toplumun o dönemki ekonomik yapısı ile ilgili görünmektedir. Buna göre o dönemin çocukları, anne-babalarına ev işlerinde ya da bağ/bahçe işlerinde yardım etmek zorundadırlar. Bu aynı zamanda Kağıtçıbaşı'nın da (1996) belirttiği gibi Türk toplumunda çocuğun daha çok ekonomik değeri ile tanımlandığı görüşünü desteklemektedir. Bugünün çocukları ise ekonomik yapıdaki iyileşmeye bağlı olarak duygusal değerleri ile tanımlanmakla birlikte, okul başarıları oyundan daha değerli görünmektedir (Çelen, 1999). Oyunlarda kullanılan araçlarla ilgili bulgular, çocukların daha çok satın alınan ve evde buldukları nesnelere (top, ip gibi), büyükanne/büyükbabaların ise çevrede bulunabilecek doğal nesnelere oynadıklarını (sopa, taş gibi) göstermektedir. Bu sonuç; serbest piyasa ekonomisi sonucu oyuncakların ya da oyun araçlarının çok ucuza mal ediliyor olması nedeniyle ulaşılmasının kolay ve ucuz olması gibi nedenlerin oyuncak endüstrisinin kırsal kesime ulaşmasını kolaylaştırdığı ancak geleneksel oyun araçlarının ortadan kalkmasına neden olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Araştırmada çocuklar geçen seneden bu seneye daha önce oynadıkları oyunlarının ya da oyun kurallarının çok değişmediğini ancak geçen senekinden farklı oyunlarının da olduğunu belirtmektedir. Daha önce belirtildiği gibi yeni oyunlarda iletişim teknolojilerinin, eğitim ve ulaşım gibi etmenlerin etkisi olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte büyükanne/büyükbabaların günümüz çocuk oyunlarının daha karmaşık ve geleneksel oyunların kurallarında da değişimin olduğunu belirtmiş olmaları, oyunların sosyokültürel ve sosyoekonomik yapıya bağlı olarak zaman içindeki değişimine örnektir. Yoffie (1947) 1845-1944 yılları arasını kapsayan 50 yıllık süreçte Amerikan çocuklarının şarkılı-tekerlemeli oyunlarının değiştiğini, geleneksel oyunların okullaşmanın artması ile bağlantılı olarak azaldığını ya da yok olduğunu belirtmektedir. Benzer biçimde Rosenberg ve Sutton-Smith (1961) 1896-1959 yıllarını kapsayan incelemesinde Amerikalı çocukların, oyun tercihlerinin ve biçimlerinin de değiştiğini belirtmektedir. Bu değişim özellikle grup oyunlarından bireysel ya da beceri oyunlarına doğru bir değişim göstermektedir. Bu çalışmada, Artar, Onur ve Çelen (2004) ile Çok, Artar, Şener ve Bağlı'nın (1997) farklı coğrafi bölgelerde yaptıkları çalışmalarda da ortaya konduğu gibi Türkiye'de çocuk oyunlarının zaman içinde tıpkı Amerikalı örneklerde olduğu gibi bir değişim gösterdiği görülmektedir.

Çalışmanın anne-babanın oyuna katılımı ve müdahalesi ile ilgili sonuçları, çocuk ve büyükanne/büyükbabalar arasında bir farkın olduğunu göstermektedir. Buna göre büyükanne/büyükbaba grubunda anne-babanın oyuna katılımı gözlenmezken, çocuk grubunda anne-babaların çocuklarıyla oynadıkları ve oyunlarını destekledikleri gözlenmiştir. Bu durum, genel olarak oyunun değeri ile ilgili inançlarda da bir değişimin olduğunu göstermektedir. Göncü ve Mosier (1991), Gaskins (1996), Farver (1993), Farver ve Wimbari (1995), Göncü ve arkadaşları (1991), Haight, Parke ve Black (1997), yetişkinlerin oyuna ilgili inançlarının, onların oyuna katılımlarını da etkilediğini belirtmektedir. Bu araştırmacılara göre,

oyun kültürel olarak uygun görüldüğünde yetişkinlerin oyuna katılımı ve desteği de daha fazla olmaktadır. Oyunun kültürel uygunluğu ise Kalliala (2006) tarafından ifade edildiği gibi şehirleşme, kadın haklarındaki gelişmeler, kadınların iş yaşamına katılımı, çekirdek aile yapısının yaygınlaşması, çocuk sayısının azalması gibi toplumsal temelli bir takım değişimlerden etkilenmektedir. Pirpir, Er & Koçak (2009), İvrendi ve Işıkoğlu (2010), Göncü ve Mosier'ın (1991) Türk anne-babalarla yaptıkları çalışmalarda da ortaya konduğu gibi, günümüz orta sınıf Türk anne-babalar çocuklarının oyun oynamalarını desteklemekte ve oyunlarına katılmaktadırlar.

Son olarak oyuncak kültürü ile ilgili sonuçlar, çocukların oyuncaklarının daha çok fabrikasyon ürünü olduğunu, büyükanne/büyükbabaların fabrikasyon oyuncaklarının çok az olduğunu, kimi durumda olmadığı ve daha çok çevrelerinde bulunan doğal nesnelere yapılan oyuncakların onların tek oyuncağı olduğunu göstermektedir. Çocukların sahip olduğu oyuncakların daha önce de söz edildiği gibi televizyon ya da bilgisayar oyunlarından etkilenerek pazara sunulan oyuncaklar ya da top, bebek, araba gibi tek parça oyuncaklar olduğu anlaşılmaktadır. Şener ve Onur'un (2004) Türkiye'de üç farklı sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların oyuncak sandıklarındaki oyuncakların ayrıntılı analizini yaptıkları çalışmada, en fazla oyuncuğa sahip grubun orta sosyoekonomik düzey çocuklar olduğu, bu oyuncakların çoğunun da ithal ya da ithal oyuncuğun yerli taklidi olan fabrikasyon oyuncaklar olduğu belirlenmiştir. Benzer biçimde bu çalışmada büyükanne/büyükbabaların aksine çocukların el yapımı geleneksel oyuncaklarının sınırlı sayıda olması Onur, Çelen, Artar'ın (2002) Türk çocuklarla yaptığı görüşmeye dayalı ve Rossie'nin (1999) Kuzey Afrika ve Sahra'da yaptığı gözlemsel çalışması ile de benzerlik göstermektedir. Böylesi bir değişimin bir yandan mevcut kimi sosyokültürel değerleri korumaya çalışan ve yerel değerlere sahip çıkan diğer taraftan küreselleşme, çocuk gelişimi ve eğitimine ilişkin yeni yaklaşımlar ve inançlara bağlı olarak değişen toplumlarda oyuncakların da hızla büyüyen bir pazara sahip olması ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Sonuçlar

Kültürler her zaman değişim gösterirler ve bu değişim büyük oranda göç, ticaret ve hızlı bilgi paylaşımı gibi değişkenlerdeki gelişmelerle ortaya çıkar. Bu gelişmeler sadece kültürü değil, o kültürü paylaşan insanlar arasındaki etkileşimleri ve etkileşimde kullanılan araçları da etkilemektedir. Sosyokültürel kurama göre, insanlık tarafından yapay olarak kendi tarihi içinde geliştirilen tüm araçlar, kültürün elemanları olarak değerlendirilmektedir (Davydov ve Radzikhovskii, 1989). Bu nedenle Rogoff'un (2003) da belirttiği gibi kültürün elemanları olan bu gelişimsel özellikleri anlayabilmek için günlük yaşamın kültürel doğasının açıklanması gerekir.

Çalışmanın sınırlılıklarından birisi çalışma grubunun sayısının azlığı diğeri ise çalışmanın sadece belirli bir bölgede yapılmış olmasıdır. Bu sınırlılıklara karşın çalışmada geleneksel bir toplumda oyunun değeri ve değişimi ile ilgili bilgilerin edinilmesi amaçlanmıştır. Rossie (2001) çocuk oyunlarının sosyokültürel ve tarihsel bakış açısıyla ele alınmasında geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki sürekliliğin ve kopuşların incelenmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu araştırmanın bulguları süreklilik/kopukluk değişkenleri açısından değerlendirilebilecek nitelikte görünmektedir. Buna göre değişim gösteren özellikler şunlardır: oyun sayılarında çok önemli bir farklılık olmamakla birlikte oyun türlerinin geçmişten bugüne değişmesi, oyun arkadaşlarının cinsiyetinin değişmesi, oyun aktarma yönteminin değişmesi, oyun araçlarının doğal nesnelere satın alınan nesnelere doğru değişmesi, oyun yerlerinin değişmesi, oyunlara anne-baba katılımının artması, sahip olunan oyuncakların sayıca artması, el yapımı oyuncaklardan çok satın alınan oyuncakların sayısının artması. Buna karşılık süreklilik gösteren durumlar ise şunlardır: geleneksel oyunların kurallarındaki kimi değişimlere rağmen var olmaya devam etmesi, oyun zamanının okul, ders ya da işlerden arta kalan zamanlar olması, yapılandırılmış özel oyun mekânlarının olmaması, oyuna müdahalenin çok fazla olmaması. Bu bulgular geleneksel bir toplumda çocuk oyunlarında hem değişim hem süreklilik olduğunu göstermektedir. En önemli değişimin geleneksel grup oyunlarından bireysel oyunlara geçiş ile anne-baba katılımı ile ilgili değişkenlerde olduğu söylenebilir. Bu sonuç, geleneksel oyunların yok olmasına karşılık geçmişe nazaran oyunun değerinde bir artış olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın daha büyük çalışma grupları ve boylamsal olarak yinelenmesinin, hem oyunun hem de özelde çocukluğun değeri ile ilgili süreklilik ve değişimin tanımlanabilmesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ahioglu, N. (2008). Türkiye’de oyun ve oyuncak kültürü: “Süreklilik mi süreksizlik mi?”. *Folklor ve Edebiyat Dergisi*, 14 (55), 63-71.
- Artar, M., Onur, B., Çelen, N. (2004). Çocuk oyunlarında üç kuşakta görülen değişimler: Kırsal kesimde bir araştırma B.Onur, N. Güney (Düz), *Türkiye’de Çocuk Oyunları: Araştırmalar* içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Bağlı, M.T. (2004). Televizyon ilintili çocuk oyunları üzerine bir araştırma. B.Onur, N. Güney (Düz), *Türkiye’de Çocuk Oyunları: Araştırmalar*, Ankara: Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara Üniversitesi.
- Clements, R. (2004). An investigation of the status of outdoor play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5 (1), 68-80.
- Cleland, V., Crawford, D., Baur, L.A., Hume, C., Timperio, A., Salmon, J. (2008). A prospective examination of children's time spent outdoors, objectively measured physical activity and overweight, Children's time outdoors, activity and overweight. *International Journal of Obesity*, 32, 1685-1693.
- Çelen, N. (1999). Anabaların çocuğun oyun hakkına ilişkin tutumları, B.Onur, N. Güney (Düz), *Türkiye’de Çocuk Oyunları: Araştırmalar* içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Çok, F., Artar, M., Şener, T., Bağlı, M. (1997). Kentlerdeki açık alanlarda çocuk oyunları: Ankara Örneği. B.Onur (Düz.) *Çocuk Kültürü: I.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri* (syf.475-496). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Davydov, V.V., Radzikhovski, L.A. (1989). Vygotsky’s theory and the activity-oriented approach in psychology. In J.Wertsch (Ed.) *Culture communication and cognition: Vygotskian perspectives*, New York: Cambridge University Press.
- Demir, T. , Onur, B. (2004). Türkiye’de çocukların oyun sandığı: Ulusal ve kültürel etkenler. B.Onur, N. Güney (Düz), *Türkiye’de Çocuk Oyunları: Araştırmalar*, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Farver, J. (1993). Cultural differences in scaffolding pretend play: A comparison of American and Mexican mother-child and sibling-child pairs. K. MacDonald (Ed.), *Parent-child play: Descriptions and implications* (p.349-366). Albany, NY: SUNY Press.
- Farver, J. & Wimbarti, S. (1995). Indonesian children’s play with their mothers and older siblings. *Child Development*, 66, 1493-1503.
- Gaskins, S. (1996). How Mayan parental theories come into play. In S.Harkness & C.Super (Eds.). *Parents’ cultural belief systems: Their origins, expressions, and consequences*. New York: Guildford.
- Gay, L.R. (1987). *Educational research. Competencies for analysis and application*. 3th ed. p. 217, Columbus: Merrill Publishing Company.
- Göncü, A. & Mosier, C. (1991). *Cultural variations in the play of toddlers*. Presented in the Annual Congress of Society for Research in Child Development, Seattle, WA.
- Göncü, A., Tuermer, U., Jain, J., Johnson, D. (1999). Children’s play as cultural activity. In A. Göncü (Ed.). *Children Engagement in the World: Sociocultural Perspectives* (1st ed.) (p.148-160)NY: Cambridge University Press.
- Göncü, A. (2001). Çocuk oyunlarının gelişiminde toplumsal ve kültürel bağlamın rolü. B.Onur (Düz.), *Dünya’da ve Türkiye’de Değişen Çocukluk* İçinde (37-50), Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

- Göncü, A. and Gaskins, S. (Eds.) (2007). *Play and Development: Evolutionary, Sociocultural and Functional Perspectives*, Mahwah, NJ: Erlbaum Press.
- Göncü, A., Gaskins, S. (2010). Comparing and extending Piaget's and Vygotsky's understandings of play: Symbolic play as individual, sociocultural, and educational interpretation. In A.Pellegrini (Ed.). *The Oxford Handbook of the Development of Play* (1st ed) (pp.48-58) New York City: Oxford University Press.
- Haight, W.L., Parke, R.D., Black, J.E. (1997). Mothers' and fathers' beliefs about and spontaneous participation in their toddlers' pretend play. *Merrill-Palmer Quarterly*, 43 (2), 271-290.
- İvrendi, A.; Işıkoğlu, N. (2010). A Turkish view on fathers' involvement in children's play. *Early Childhood Education Journal*, 37 (6), 519–526.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *Family and human development across cultures: A view from the other side*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Kalliala, M. (2006). *Play culture in a changing world*. Debating Play series. Open University Press: Maidenhead, UK.
- Kinoshita, I. (2009). Charting generational differences in conceptions and opportunities for play in Japanese neighborhood, *Journal of Intergenerational Relationships*, 17 (1), 53-77.
- Leanard, C., Friedman, C.K. (2007). The socialization of gender. In Joan E.Grusec & Paul D.Hastings (Eds.). *Handbook of Socialization: Theory and Research* (pp.561-587) NY: Guilford Press.
- Levin, D.E., Carlsson-Peige, N. (1996). Disempowering the "Power Rangers". *Education Digest*, 61(9), 17-21.
- Maynard, R. (2010). Computers and young children. *Canadian Children*, 35 (1), 15-18.
- Miles, M.B, and Huberman, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis*, (2nd ed.), p. 64. Newbury Park, CA: Sage.
- Nuendorf, K.A. (2002). *The content analysis guide book*. California: Sage Publication.
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de çocukluğun tarihi*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Onur, B. (2009). *Türk modernleşmesinde çocuk*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Onur, B., Çelen, N., Artar, M. (2002). Traditional toys in Turkey: Comparison in a rural and urban setting. *3rd ITRA World Congress: Toys, Games and Media*, London.
- Özdirenç, M., Özcan, A., Akin, F., Gelecek, N. (2005). Physical fitness in rural children compared with urban children in Turkey, *Pediatrics International*, 47, 26-31.
- Pirpir, D.A., Er,R., Koçak, N.(2009). Comparison of attitudes of parents having children in early childhood period related to play. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 933–938.
- Richardson, J. T.E. (1996). Introduction. In J.T.E. Richardson (Ed.). *Handbook of Qualitative Research Methods*, (1st ed.) (pp.3-11)Oxford: Blackwell Publishing.
- Rogers, F., Shaparan, H.B. (1994). How children use "play". *Education Digest*, 59(8), 13-16.
- Rogoff, B. (2003). *The cultural nature of human development*. New York: Oxford University Press.
- Rosenberg, B. G., and Sutton-Smith, B. (1961). Sixty years of historical change in the game preferences of American children, *Journal of American Folklore*, 74 (January–March), 17–46.
- Rossie, J-P. (1999). *Toys, Culture and Society: An anthropological approach with reference to North Africa and the Sahara*, Halmstad: NCFL-Nordic Center for Research on Toys and Educational Media, University of Halmstad.
- Rossie, J-P. (2001). Changing toys and play in a changing African childhood, B. Onur (Düz.) *Dünyada ve Türkiye'de değişen çocukluk* İçinde. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Smith, P.K., Takhvar, M., Gore, N., Vollstedt, R. (1985). Play in young children: Problems of definition, categorization and measurement. *Early Child Development and Care*, 19, 25-41.

- Tandy, C. (1999). Childrens diminishing play space: A study of inter-generational change in children's use of their neighbourhoods. *Australian Geographical Studies*, 37 (2), 154-164.
- Valentine, G., McKendrick, J. (1997). Children's outdoor play: Exploring parntal concerns about children's safety and the changing nature of childhood. *Geoforum*, 28 (2), 219-235.
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society*. (Eds. M. Cole, V.Joh-Steiner, S. Scribner, E. Souberman). Massachusetts: Harvard University Press.
- Veitch, J., Bagley, S., Ball, K., Salmon, J. (2006). Where do children usually play? A qualitative study of parents' perceptions of influences on children's active free-play. *Health & Place* 12 ,383-393
- Wen, L.M., Kite, J., Merom, D., Rissel, C. (2009). Time spent playing outdoors after school and its relationship with independent mobility: a cross-sectional survey of children aged 10- 12 years in Sydney, Australia. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 6 (15), Retrieved October 23, 2010, from PubMed database.
- Yoffie, L.R.C. (1947). Three generations of children's singing games in St.Louis. *Journal of American Folklore*, 60, 1-51.